

Pracovná mobilita v rámci EÚ: vplyv spätnej migrácie

Zhrnutie

Úvod

Spätá migrácia mobilných pracovníkov zo stredoeurópskych a východoeurópskych členských štátov EÚ vzbudzuje čoraz väčší záujem, lebo jedným z dôsledkov nedávnej hospodárskej a finančnej krízy môže byť urýchlenie návratu týchto pracovníkov z krajín EÚ 15 do ich domovských krajín. V tomto výskume sa skúma, do akej miery sa to udialo, vytvorením nových empirických dôkazov, a to nielen prostredníctvom analýzy existujúcich štatistických údajov a literatúry, ale aj prostredníctvom rozhovorov s navrátilcami, politickými činiteľmi a odborníkmi na migráciu. K štyrom skúmaným krajinám zo strednej a východnej Európy patrili Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko a Rumunsko pre ich odlišné skúsenosti z hľadiska odlivovej aj spätnej migrácie. Prípadové štúdie poskytli bohaté kvalitatívne údaje o dôvodoch navrátilcov na návrat, ako aj o okolnostiach v ich domovských krajinách, ktoré povzbudzujú alebo naopak odrádzajú od spätnej migrácie. Materiál z rozhovorov tiež poskytol nový pohľad na dôsledky mobility na pracovnom trhu pre navrátilcov, ako aj súčasné politiky na pomoc navrátilcom pri opätovnom začlenení do pracovného trhu.

Politické súvislosti

Voľný pohyb osôb je jedným z kľúčových faktorov pre inteligentný a trvalo udržateľný rast, ako sa zdôraznilo v stratégii Európa 2020 a jej hlavných iniciatívach Program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta a Mládež v pohybe. Podľa uvedeného programu „potenciál, ktorý v sebe skrýva mobilita v rámci EÚ [...], nie je plne využitý ani dostatočne zameraný na naplnenie potrieb trhu práce, napriek tomu, že prisťahovalci sa významne podieľajú na zamestnanosti a raste.“ Po rozšírení EÚ v rokoch 2004 a 2007 sa migračné toky z krajín EÚ 8 + 2 do krajín EÚ 15 podstatne zvýšili, čo prispelo k lepšiemu rozloženiu pracovných síl v EÚ. Migrácia však môže mať aj negatívne dôsledky pre migrantov (ak súhlasia s

pracovnými miestami s nízkou kvalitou a ich ľudský kapitál nie je dostatočne využitý) i domovské krajiny (ak prídu o pracovnú silu, najmä vysokokvalifikovaných pracovníkov).

Európski i vnútroštátni politickí činitelia sa musia zaoberať požiadavkami na politické opatrenia, ktoré by pomohli riešiť problémy, ktoré v súčasnosti sťažujú migrantom a navrátilcom z krajín strednej a východnej Európy plné využitie ich ľudského kapitálu a možností, ktoré ponúka voľný pohyb pracovných síl v EÚ. Na riešenie týchto problémov je nevyhnutné lepšie pochopenie prebiehajúceho procesu spätnej migrácie.

Hlavné zistenia

- **Počas hospodárskej krízy nedošlo k hromadnému návratu.** Miesto toho mnohí vysťahovalci buď ostali v hostiteľskej krajine s tým, že počkajú, ako sa bude situácia vyvíjať, alebo ďalej migrovali do iných cieľových krajín.
- **Dôsledky hospodárskej krízy na spätnú migráciu boli v štyroch vybraných krajinách trochu odlišné.** V Poľsku a Rumunsku boli najvýznamnejšími dôsledkami zmrazenie vysťahovalectva, nárast miery návratu, ku ktorému by neskôr pravdepodobne aj tak došlo, a zvýšenie opakovaných návratov migrantov do hostiteľskej krajiny na krátke obdobia, po ktorom nasledoval ďalší nárast vysťahovalectva. V Lotyšsku v dôsledku globálnej recesie vzrástlo vysťahovalectvo a znížila sa spätá migrácia, ktorá bola zvýšená v rokoch 2006 a 2007, keď sa hospodárstvo v krajine vyznačovalo rýchlym rastom a výrazným zvyšovaním miezd v mnohých odvetviach. V rovnakom čase bol vplyv na Maďarsko nepatrný, keďže miera migrácie pracovných síl z Maďarska, ako aj spätnej

migrácie do tejto krajiny, bola nízka v porovnaní s tromi zvyšnými krajinami.

- **Hospodárska kríza urýchlila najmä plánované návraty.** V dôsledku hospodárskej krízy sa niektoré plánované návraty udiali skôr, než vystažovalci zamýšľali, z dôvodu zhoršenia ekonomických podmienok. Hospodárska situácia dopĺňala pri zvažovaní návratu osobné alebo rodinné dôvody.
- **Väčšina navrátilcov sa vrátila z rodinných dôvodov alebo preto, že dosiahli ciele svojho vystažovalectva.** Rodinné dôvody mali tendenciu deliť sa na dve kategórie: návrat k rodine v domovskej krajine alebo návrat s rodinou do domovskej krajiny na základe zamestnania jedného z partnerov alebo nástupu dieťaťa do ďalšieho vzdelávacieho cyklu. Medzi najdôležitejšie dôvody patrili aj naplnenie plánov alebo naopak sklamanie z reálnej skúsenosti s migráciou.
- **Doma navrátilci hľadali lepšie príležitosti na profesionálny rozvoj.** Kvalifikovaní, ale nie vysokokvalifikovaní zamestnanci v situáciách „mrhania mozgamí“ v zahraničí sa vrátili do svojich domovských krajín s cieľom vrátiť sa tiež k svojmu povolaniu. Stretávali sa však pravdepodobne s ťažkosťami pri opätovnom úspešnom začlenení do domáceho pracovného trhu z dôvodu medzery v ich kariernom rozvoji. Platilo to najmä pre mladých ľudí bez pracovných skúseností týkajúcich sa ich kvalifikácie.
- **Skúsenosti vysokokvalifikovaných navrátilcov s mobilitou boli cenené na domacom pracovnom trhu, hoci to zvyčajne neplatilo pre nízkokvalifikovaných mobilných pracovníkov.** Navrátilci boli v lepšej pozícii, ak bola zahraničná pracovná skúsenosť dôležitá pre zamestnávateľa. Zvyčajne to neplatilo v prípade nízkokvalifikovaných pracovných miest, kde sa pracovníci stretávali s ťažkosťami pri využití svojich nových zručností.
- **V štyroch skúmaných krajinách zo strednej a východnej Európy sa zaviedli rôzne politické iniciatívy zamerané na navrátilcov a v rôznom rozsahu. V Lotyšsku a Poľsku sa takéto iniciatívy vytvorili z dôvodu hromadného odlivu ľudí a následného nedostatku na pracovnom trhu. V Rumunsku sa iniciatívy vytvorili z dôvodu tlaku orgánov v prijímajúcich**

krajinách na riadenie toku vystažovalcov. Zdá sa však, že politické faktory mali zanedbateľný význam pre navrátilcov v dôsledku ich všeobecného skepticizmu, pokiaľ ide o tieto politiky, a obmedzenú viditeľnosť politických iniciatív v rámci cieľovej skupiny.

Politické ukazovatele

V nasledujúcich politických odporúčaniach sú navrhnuté opatrenia, ktoré by mohli pomôcť riešiť problémy, ktoré v súčasnosti sťažujú migrantom a navrátilcom z krajín strednej a východnej Európy plné využitie ich ľudského kapitálu a možností, ktoré ponúka voľný pohyb pracovných síl v EÚ.

- **Pomoc navrátilcom, ktorí pracovali na dequalifikačných pracovných miestach v zahraničí – opatrenia proti „mrhaniu mozgamí“** Kvalifikovaní pracovníci, ktorí pracovali na pracovných miestach s nižšou úrovňou kvalifikácie, často čelia ťažkostiam pri opätovnom začlenení do domáceho pracovného trhu po svojom návrate. Ich potenciál je premrhávaný v prijímajúcej aj vysielajúcej krajine. Javu dequalifikácie preto treba venovať osobitnú pozornosť na úrovni členských štátov aj EÚ.
- **Zlepšenie spolupráce medzi verejnými a súkromnými iniciatívami, ako aj mimovládnyimi organizáciami, preskúmanie potrebných synergií** V dôsledku konštatovanej obmedzenej dôvery k politickým činiteľom v regióne by mali všetky politické iniciatívy zamerané na navrátilcov radšej zahŕňať MVO alebo organizácie súkromného sektora než len vládne orgány.
- **Zlepšenie zhromažďovania údajov o odlive mobilných pracovníkov a spätnej migrácii s cieľom umožniť jasnejší pohľad na rozsah mobility** Členské štáty EÚ by mali prijať opatrenia na zlepšenie oficiálnych štatistík o odlivovej a spätnej migrácii, napríklad vytvorením stimulov pre mobilných pracovníkov, aby nahlasovali úradom svoje vystažovalectvo. Pokiaľ ide konkrétne o spätnú migráciu, bolo by vhodné, ak by sa v EÚ prijalo spoločné vymedzenie „spätnej migrácie“ na uľahčenie porovnávania.

Ďalšie informácie

Správa *Labour mobility within the EU: The impact of return migration (Pracovná mobilita v rámci EÚ: vplyv spätnej migrácie)* sa nachádza na stránke <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1243.htm>

Ďalšie informácie poskytne Klára Fóti, manažérka pre výskum, klara.foti@eurofound.europa.eu